

Ποιος φοβάται τη μουσική;

του Carol Estes (μετάφραση Μάνου Τσελίκα)

Πριν από τριακόσια χρόνια ο Τζέρεμυ Κόλιερ προειδοποίησε τους άλλους Άγγλους ότι “η μουσική είναι περίπου τόσο επικίνδυνη όσο το μπαρούτι”. Είναι απειλή για την κοινωνική τάξη όσο και ο ελεύθερος τύπος και, όπως για τον τύπο, πρέπει να “φροντίσει κάποιος” γι’ αυτό.

Ο Κόλιερ δεν ήταν ούτε ο πρώτος ούτε ο τελευταίος που φοβήθηκε ότι η μουσική θα ξεσηκώσει τις μάζες.

Δυο χιλιάδες χρόνια νωρίτερα ο Πλάτων είχε προειδοποιήσει ότι “οποιαδήποτε μουσική καινοτομία περιέχει κινδύνους για όλη την πόλη και πρέπει ν’ απαγορευτεί”. Πρώτα πρώτα “εισχωρεί ανεπαίσθητα στη συμπεριφορά και τα έθιμα”. Ύστερα “καταλαμβάνει τις σχέσεις μεταξύ πολιτών και... προχωρεί στους νόμους και τα καταστατικά, μέχρι πλήρους αφροσύνης”.

Το 1960, στο κορύφωμα του κινήματος για πολιτικά δικαιώματα και ειρήνη στις ΗΠΑ, ο David Noebel της Χριστιανικής Σταυροφορίας έδειξε ένα πρότυπο όσων σκέπτονται όμοια με το επιχείρημα ότι η μουσική –και ειδικά τα τραγούδια διαμαρτυρίας– ήταν μέρος κομμουνιστικής συνωμοσίας που πυροδοτούσε “εξέγερση, πολιτική ανυπακοή και επανάσταση” της αμερικανικής νεολαίας.

Όλοι αυτοί είχαν δίκιο ν’ ανησυχούν. Η μουσική, όπως παρατήρησε ο Πήτ Σήγκερ, είναι “πιο δυνατή από βόμβα”. Έχει παίξει ρόλο σε κάθε σημαντική κοινωνική αλλαγή σχετικά με πολιτικά δικαιώματα, φεμινισμό, παγκόσμια πείνα, το AIDS, εναντίον της παγκοσμιοποίησης κλπ. Έχει επικηρυχθεί. Έχει μπει σε μαύρη λίστα, έχει τεθεί εκτός νόμου, έχει καυτηριασθεί, συνεταιρισθεί, ενσωματωθεί, δαιμονιοποιηθεί και ομογενοποιηθεί.

Αλλ’ ο ρυθμός –και το τραγούδι– συνεχίζεται. Δεν είναι κάθε μουσική απειλητική για το καθεστώς (καμιά φορά η μουσική είναι το καθεστώς). Είναι ένα ξεχωριστό είδος τραγουδιού. Το τραγούδι των απ’ έξω. Αυτών που δεν έχουν πολιτογραφηθεί. Των κάτω και έξω. Είναι το τραγούδι εκείνων που τους έδωσαν υπόσχεση για ισότητα και δικαιοσύνη και δεν την τήρησαν.

Είναι το πονεμένο τραγούδι, τα σπιρίτσουαλ, τα τραγούδια διαμαρτυρίας, τα μπλούζ, τα λαϊκά ή η μουσική ραπ. Η δύναμή τους έγκειται στην ποίηση της επιβίωσης, της ζωής που σημαδεύεται από αυτό που ο Γούντυ Γκάθρυ ονόμασε “δύσκολο ταξίδι”.

Το ταλέντο να λες την αλήθεια

Εξηγεί ο τραγουδιστής των blues, ο Li'l Son Jackson, ότι η μουσική αυτή αφορά “ένα αίσθημα που προέρχεται από κάτι που νομίζεις ότι είναι άδικο, ή γιατί σε αδικήσαν ή γιατί κάποιος αδικήσε δικούς σου ανθρώπους ή κάτι τέτοιο. Κι ο μόνος τρόπος να το πεις είναι μέσω ενός τραγουδιού”.

Έτσι οι σκλάβοι έψαλλαν:

“Ω Κύριε, ω Κύριέ μου!
Ω πανάγαθε Κύριε!
Κράτα με να μη βουλιάξω”.

Οι αλυσοδομένοι δούλοι κάνοντας σκληρή εργασία από την αυγή μέχρι τη δύση, τραγουδούσαν:

“Εσύ, παιδί με το νερό! Πού κρύβεσαι;”

Ο Γούντυ Γκάθρυ έγραψε τραγούδια για το δράμα των μεταναστών αγρεργατών στα χρόνια της Αμμοθύελλας.

“From the south land and the drought land
come the wife and kids and me,
and this old world is a hard world
for a dustbowl refugee...”

(Απ’ το νότο κι απ’ την άνυδρη γη
έρχεται η γυναίκα και τα παιδιά και εγώ
κι αυτός ο παλιός κόσμος είναι ξερός
για έναν πρόσφυγα της αμμοθύελλας...)

Οι κρατούμενοι για διαμαρτυρίες περί πολιτικών δικαιωμάτων τραγουδούσαν “Η ελευθερία είναι να πεθαίνεις συνέχεια”, ένα τραγούδι που είχε γράψει ένας σπουδαστής της Συντονιστικής Επιτροπής Σπουδαστών μη Βίας (SNCC) απ’ το Μισισιπή.

Τα καλύτερα απ’ αυτά τα τραγούδια μάς λένε μια αλήθεια πιο ζωντανή από τις ειδήσεις, μια αλήθεια που πολλοί από μας δεν βλέπουν – ή δεν θέλουν να τη δουν.

“Η αλήθεια είναι ισχυρός παράγοντας” γράφει ο συγγραφέας Ουώλτερ Μόσλεϋ. “Μόνο χρειάζεται να ειπωθεί. Μετά από αυτό η αλλαγή έχει έρθει”.

Αλλά γιατί με τραγουδι;

Αν η αλήθεια αλλάζει τον κόσμο, γιατί να μην τη λέμε απλώς; Ή να τη γράφουμε; Ή να φωνάζουμε όλοι μαζί; Ποιά η ανάγκη του τραγουδιού;

Επειδή το τραγούδι είναι ασφαλέστερο από τους άλλους τρόπους, πιο εύκολο να το θυμούνται όσοι το ακούνε, και πιο δύσκολο να επιφέρει βίαια αντίδραση από τις αρχές.

Ο Ιαμαϊκανός τραγουδιστής Μπομπ Μάρλεϋ, ένας από τους πρώτους σούπερ-σταρ του Τρίτου Κόσμου, επίτηδες διάλεξε τη μουσική για να δώσει φωνή στους κατοίκους της παραγκούπολης του Κίγκστον. Ήταν “και πιο ασφαλές για τον ίδιο και πιο αποτελεσματικό για να εξερευνησει σε παγκόσμια κλίμακα τρόπους απόκτησης αυτής της ελευθερίας με τραγούδια παρά με λόγους” γράφει η Μαίρη Έλισον, ειδική για τη μουσική διαμαρτυρίας των μαύρων.

“Αυτοί γεμάτη κοιλιά, εμείς πεινασμένοι,
λαός πεινασμένος, λαός θυμωμένος”,
τραγουδούσε ο Μάρλεϋ.

Ως τρόπος για να πεις την αλήθεια στις αρχές, το τραγούδι δημιουργεί λιγότερη αντιπαράθεση από άλλες επιλογές – ακόμα και όταν τα λόγια του

προκαλούν κατευθείαν την εξουσία. Το τραγούδι μοιάζει με χαμόγελο. Σε γλώσσα αρχαία και σχεδόν παγκόσμια λέει: “Κοίτα! Τραγουδάω. Δεν θα σου κάνω κακό”. Η μουσική είναι τόσο φιλική τέχνη, ώστε ο Βλαντιμίρ Λένιν φοβόταν μήπως τον μαλακώσει. “Δεν μπορώ να ακούω συχνά μουσική”, έγραφε. “Με κάνει να λέω ανοησίες καλοσύνης και να χαϊδεύω τα κεφάλια των ανθρώπων”.

Μερικοί, όπως ο Ερρίκος Δαβίδ Θωρώ, αναφέρουν ότι αισθάνονται ασφαλείς πίσω από την προστατευτική ασπίδα της μουσικής. “Όταν ακούω μουσική δεν αισθάνομαι κίνδυνο. Είμαι άτρωτος. Δεν βλέπω εχθρό”, έγραφε.

Οι Αμερικανοί σκλάβοι κάποτε εκμεταλλεύονταν αυτήν την φαινομενική αθωότητα, για να μεταφέρουν μουσικά μηνύματα εξεγέρσεως και σχέδια απόδρασης κάτω από τη μύτη των λευκών επιστατών.

Τα τραγούδια είναι ανεξίτηλα. Μπαίνουν στο μυαλό μας και παραμένουν ζωντανά πολύ μετά το ξαθώριασμα άλλων μορφών επικοινωνίας. Γι’ αυτό θυμόμαστε κατά λέξη τα τραγούδια που τραγουδούσαμε ως παιδιά, ενώ έχουμε ξεχάσει τα λόγια που λέγαμε. Να γιατί ένας ασθενής με εγκεφαλική αιμορραγία, που δεν μπορεί να μιλήσει, καμιά φορά επικοινωνεί τραγουδώντας και γιατί ένας ασθενής από τη νόσο Αλτσχάϊμερ, που δεν γνωρίζει πια τα παιδιά του, εξακολουθεί να παίζει βάλς του Σοπέν στο πιάνο.

Τι μπορεί να κάνει η μουσική για ένα πολιτικό κίνημα που ξέρει να την εκμεταλλευτεί; Πολλά. Αυτοί που μελετούν τα κοινωνικά κινήματα λένε ότι η μουσική χτίζει την ταυτότητα του κινήματος, δίνει χώρο αντιστάσεως, αυξάνει την συνειδητοποίηση, και εκπαιδεύει, κινητοποιεί, εμπνέει και ενθαρρύνει τους αποθαρρυσμένους.

Ακόμα πιο σημαντικό, ισχυρίζεται ο Έλισον, είναι ότι δημιουργούνται διάλογοι επικοινωνίας μεταξύ ατόμου και κοινωνίας και δίνεται δυναμική φωνή σε κοινές ταλαιπωρίες και παράπονα.

Ο Woody Guthrie και ο Joe Hill ήσαν πολύ καλοί στο να διαμορφώνουν τα παράπονα των εργαζομένων της δεκαετίας του ’30. Ο Γκάθρι

τραγουδούσε για τους φτωχούς που αγωνίζονταν “για να επιτύχουν ένα κόσμο, όπου να έχεις καλή δουλειά, το μεροκάματο των συμβάσεων και δικαίωμα να μιλάς και να σκέφτεσαι, να υπάρχουν δίκαιες τιμές και δίκαιες αμοιβές ένα ωραίο, καθαρό μέρος να μένεις και ένα καλό, ασφαλές μέρος να εργάζεσαι”. Η κίνηση ειρήνης των δεκαετιών του ’60 και ’70, που βοήθησε και τον τερματισμό του πολέμου του Βιετνάμ, έλαβε πνεύμα, ενόηση και στόχο από τραγουδιστές όπως ο Πήτ Σήγκερ, ο Φιλ Όξ, ο Μπομπ Ντύλαν και η Τζόαν Μπαέζ. Το τραγούδι του Τζων Λέννον “Το μόνο που λέμε είναι να δώσουμε στην ειρήνη μια ευκαιρία” έγινε σύμβολο που το τραγουδούσαν παντού όπου υπήρχε διαδήλωση ειρήνης.

Αλλά στον αγώνα της μαύρης Αμερικής για πολιτικά δικαιώματα η μουσική ήταν κάτι παραπάνω από θερμαντικό για πολιτική δράση. “Η μουσική έχει εξερευνήσει την έκταση των ανθρωπίνων επιλογών για τους μαύρους με μια σαφήνεια και τιμιότητα που σπάνια φτάνουν οι πολιτικοί” λέει ο Έλισον.

Αυτός είναι ένας λόγος που το κίνημα για πολιτικά δικαιώματα έκανε καλύτερη δουλειά από κάθε άλλη κίνηση στο να χρησιμοποιεί τη μουσική για να εμπνέει και να δυναμώνει. Ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ έλεγε πόσο χαιρόταν, όταν ήταν στη φυλακή, ν’ ακούει τον κόσμο να τραγουδάει....

(Σημ. Μεταφρ. Πρόσφατα ακούσαμε μια συνεργάτιδα του Μ. Λ. Κινγκ τραγουδίστρια να λέει στο Ηρώδειο πόσο τους ενέπνεε το πρόσωπο και ο αγώνας του μαύρου ηγέτη. Στη συνέχεια του άρθρου ο συγγραφέας εξηγεί πώς η “μουσική του δρόμου” με την επιδημία των ναρκωτικών στα μέσα της δεκαετίας του ’80 εκφυλίστηκε σε gangster rap με στοιχεία υπερανδρισμού, φυλακής, όπλων, ναρκωτικών, σεξ, οργής και μισογυνισμού).

**Από το περιοδικό
YES! A Journal of Positive Futures, Summer 2002**